

Mitä puhuvinta kieltään ker-
too tietenkin myös se, että maa-
ilmassamme painitaan nälänhä-
dän ja ylipainon aiheuttamien
ongelmien kanssa samanaikai-
sesti.

La Via Campesina -liike, eli
kansainvälinen talonpoikien,
pien- ja keskiuurten tilojen vil-
jelijöiden, maattomien, maa-
seudun naisten, alkuperäiskans-
sojen, maaseudun nuorten ja
maaloustyöntekijöiden yh-
teenliittymä, on kehittänyt *ruo-
kasuvereniteetin* käsitteen.

”Ruokasuvereniteetti tarkoit-
taa maiden, kansojen ja yhteisö-
jen oikeutta määritellä itse heil-
le parhaat ruoan tuotannon, ja-
kelun ja kulutuksen tavat, kun-
han ne eivät toimillaan loukkaa
kolmansia osapuolia. (...) Ruo-
kasuvereniteetti antaa mahdol-
lisuuden ottaa huomioon kun-
kin alueen ainutlaatuiset ekolo-

giset, sosioekonomiset ja kult-
tuuriset olosuhteet. Sen keskei-
siä periaatteita ovat paikallisten
ja kotimaisten markkinoiden
ensisijaisuus sekä ruokadump-
pauksen lopettaminen”, kirjas-
sa määritellään.

Silvastin mukaan ruokasu-
vereniteetti-ajatteluun siirty-
minen edellyttää kahden asian
tunnustamista: maatalous (*agri-
culture*) tulee ensiksikin ymmär-
tää nimenomaan kulttuuriksi,
ei taloudeksi, ja tästä taas seu-
raa, että pienviljelijöillä on maa-
han ja ruokaan kytkeytyviä po-
liittisia ja kulttuurisia oikeuksia.

Ruokasuvereniteetin kannat-
tajat näkevätkin pienviljelijät
ratkaisuna nälkä- ja köyhyys-
ongelmaan, samoin kuin luon-
non monimuotoisuuden varje-
lemiseen.

”Suomessa maabrändival-
tuuskunta on asettanut loppu-

reportissaan vuonna 2010 yh-
deksi Suomen tehtäväksi, et-
tä Suomen maataloudessa ryh-
dyttäisiin painottamaan luomu-
tuotantoa huomattavasti enem-
män kuin nyt. Tavoitteena on,
että vuoteen 2030 mennessä vä-
hintään puolet tuotannosta oli-
si luomua”, kirjoittaa Tuija Mo-
nonen artikkelissaan.

Tällä hetkellä suomalaisen
luomun markkinaosuus on kak-
si prosenttia. Onko niin, että
liian moni ostokykyinenkin ar-
vostaa lyhytnäköisesti vain ruo-
an halpuutta?

Helmi Risku-Norja ja Tui-
ja Mononen näkevät artikkelis-
saan nimenomaan julkisen ruo-
kahuollon muutoksen veturina.
Kotimaisen lähi- ja luomuruoan
suosiminen omissa hankinnois-
sa olisi selkeä viesti kansalaisille
ja voisi ennen pitkää näkyä hei-
dän ruokavalinnoissaan.

Capitalism and Freedom – 50 vuotta myöhemmin

MATTI VIREN

Milton Friedmanin kirja *Ca-
pitalism and Freedom* on kir-
joitettu 1950- ja 1960-lukujen
taitteessa, jolloin maailman oli
hyvin erilainen kuin nykyään.
Keskustelua sävytti sosialismin
ja kapitalismin välinen kilpailu.
Vaikka ei mentykään yhtä pit-
källe kuin silloinen SDP:n puo-
luesihteerin Ulf Sundqvist, jo-
ka DDR:n vierailullaan kertoi
isännilleen, että ”kapitalistinen
talousjärjestelmä on auttamat-
tomasti vanhentunut”¹, ylei-

nen ajattelutapa oli, että vapaa
markkinatalous ei sellaisenaan
ole mahdollinen, vaan vähin-
täänkin se kaipaava julkisen val-
lan vahvaa kontrollia ja ohjaus-
ta. Tätä perua ovat erilaiset fraa-
sit sosiaalisesta tai sosialistisesta
markkinataloudesta. Friedman
oli eri mieltä. Kyse ei kuiten-
kaan ollut pelkästään siitä, et-
tä hän olisi ollut eri mieltä; hän
myös uskalsi sanoa mielipiteen-
sä ilman varauksia ja anteeksi-
pyyntöjä. Hänellä oli myös har-
vinaisen hyvä ”silmiä” nähdä ne
heikkoudet, joita liian pitkälle
menevät julkisen vallan inter-

Milton Friedman
Capitalism and Freedom
The University of Chicago
Press, 2002
[1. painos 1962]

ventiot aiheuttavat – mones-
ti sellaiset ongelmat, joista vii-
si vuosikymmentä sitten ei vielä
osattu puhuakaan.

Friedmanin kirja perustuu
hänen pitämiinsä luentosarjoi-
hin, eikä se ei ole läheskään yh-
tä hyvä kuin hänen luentonsa.
1970-luvun puolivälissä olin it-
se hänen luennoillaan Chica-

1 Hentilä, Seppo: *Harppi Saksan
haarukassa. DDR:n poliittinen vaiku-
tus Suomessa. Helsinki: SKS, 2004.*

gon yliopistossa, ja oli oma vieraiksiensä seurata Friedmanin ja jonkin vasemmisto-opiskelijan sanailua taloudesta ja yhteiskunnasta. Friedmanin kanssa ei kannattanut väitellä, sen saivat kokea paitsi opiskelijat myös monet kollegat.

Mitä Friedman sitten sanoi? Ehkä tärkein yleinen viesti oli se, että on vaikeaa, jopa mahdotonta luoda järjestelmää, jossa olisivat täydet poliittiset vapaudet, mutta ei taloudellista vapautta (vapaata yrittäjyyttä). Näin jälkeensä voi sanoa, että tästä johtopäätöksestä seuraaväistämättä se, että ei ole olemassa mitään markkinarakoa ”inhimilliskasvoiselle sosialismille” tai millekään muullekaan sosialismin ja kapitalismin välimuodolle. Meidän kannaltamme ajankohtainen kysymys on tietenkin se, miten julkisen sektorin kasvua on tulkittava tästä näkökulmasta. Voiko meillä olla aitoja poliittisia vapauksia, jos julkinen sektori (kokonaisveroaste) on vaikkapa kaksi kolmasosaa koko kansantulosta.

Friedmanin ansiot taloustieteessä liittyvät ensi sijassa hänen talouspolitiikkaa koskeviin ajatuksiinsa. Niiden taustalla on vahva käsitys siitä, että julkisella vallalla ei ole sellaista ylivoimaista tietämystä ja taitoa, joilla se voisi poistaa kaikki talouden häiriöt. Siten talouspolitiikassa pitäisi kunnianhimoisen politiikka-aktiivismin sijaan pyrkiä ylläpitämään vakautta ja uskottavuutta. Samalla julkisen vallan pitäisi tiedostaa, että se itse aiheuttaa usein virheellillä toimillaan suuria talouden vaihteluita. Vääränlaiseen kunnianhimoisuuteen verhottu virheellinen politiikka voi olla yhteiskunnan kannalta paljon kalliimpaa kuin se, että julkinen

valta keskittyy pelkästään vaikuttamaan oma toimintaansa.

Yhdysvalloissa talouspolitiikan kipupiste löytyy yhäkin 1930-luvun alun suuressa lamassa. On aika pitkälle Friedmanin ansiota, että laman ymmärrettiin johtuneen paljolti juuri talouspolitiikan suurista virheistä. Vuonna 2007 alkaneen finanssikriisin kohdalla on menossa samanlainen pyrkimys kuin 1930-luvulla: ovatko markkinat vaiko politiikka epäonnistuneet? Kovin monella on (ollut) vastaus valmiina, vaikka aika huonosti vieläkin tiedämme, mikä kaikki meni pieleen. Verrattuna 1930-lukuun jotain on kuitenkin opittu: kriisiä ei ole syvennetty päätösperäisillä toimilla ja demagogisilla ohjelmilla.

Kun puhutaan talouspolitiikasta, kyse ei ole pelkästään perinteisistä raha- ja finanssipolitiikan toimista. Yhtä lailla kyse on julkisen vallan uskosta siihen, että se kykenee erilaisilla säädöksillä ja rajoituksilla poistamaan (kaikki) ongelmat. Emmekö kohtaa säätelyn epäonnistumisia joka päivä? Ajatellaan vaikka Bernhard Madoffin 30 miljardin dollarin Ponzipeliä, jota valvovat viranomaiset eivät missään vaiheessa havainneet, eivät edes lukuisten ilmoitusten seurauksena.²

Friedmanin mukaan julkisen vallan ei myöskään pidä kuvitella, että se paremmin kuin yksityinen elinkeinoelämä tuottaa kasvua, työpaikkoja ja hyvinvointia. Kun nykyään ilma on sakeana erilaisista kasvupaketeista ja -ohjelmista, voi kysyä, eikö olisi parempi, jos jul-

kinen valta hoitaisi oman tonttinsa ja yrittäjät omat tonttinsa. Ajatus siitä, että julkinen valta voisi jotenkin pysyvästi elvyttää taloutta velkarahalla rahoitetulla kokonaiskysynnän kasvulla, ei millään tavoin sopinut Friedmanin ajatteluun. On varmaan kohtuullista sanoa, että ei se nykyäänkään kovin monen taloustieteilijän mielessä ole.

Eikö juuri akuutti Euroopan velkakriisi kerro siitä, että suurimmat ongelmat löytyvät poliittisen järjestelmän ja julkisen sektorin toiminnasta? Kreikan ja niin monen maan ongelmien taustalla on kunnianhimoisia suunnitelmia vauhdittaa kasvua, kehittää yhteiskuntaa ja tasata suhdanteita. Toki taustalla on myös poliitikkojen tarve ”ostaa ääniä”, turvata omat ja sukulaisten työpaikat ja pysyä vallassa. Miten naiivia on kuvitella, että julkisen vallan piirissä olisi vain pyyteettömiä hyväntekijöitä ja markkinoilla vastaavasti vain ahneita pelureita.

Usein väitetään, että Friedman olisi kannattanut niin sanottua kansalaispalkkaa. Tulokinta osoittaa vain laiskuutta tai haluttomuutta perehtyä siihen, mitä Friedman itse asiassa sanoi. Hän toki toi esiin sen, että yksinkertainen (kaikille maksettava) tulonsiirtojärjestelmä voisi olla hallinnollisesti halvempi ja vaikutuksistaan neutraalimpi kuin useimpien maiden monimutkainen tulosidonnainen ja usein vielä tarveharkintainen järjestelmä. Mutta Friedmanin mielestä koko kansalaispalkan perusajatus on ongelmallinen, koska se tarjoaa periaatteessa rajattoman mahdollisuuden verottaa joitain ihmisiä vain sillä perusteella, että verot hyödyttävät joitain toisia. Kansalaispalkkassahan ei ole mitään sofist-

² Ks. *Markopolos, H.: No One Would Listen: A True Financial Thriller. New York: John Wiley & Sons, 2010.*

koitua perustelua verotukselle esimerkiksi tyyliin ”verovaraja tarvitaan sairaiden tai asunnotomien avustamiseen”, vaan veroja kerättäisiin kansalaispalkkamenojen rahoittamiseksi. Friedman tuo esiin se uhkaku- van, että jos mennään jonkinlai- seen kansalaispalkkaan, houku- tukseksi tulee lisätä tulonsiirto- ja valtavasti niin, että kansalais- ten enemmistö ei enää tue ”köy- hien vähemmistöä” vaan ”köy- hien enemmistö” pyrkii hyöty- mään ottamalla rahat ”rikkail- ta”. Näin siksi, että keskiarvon (mediaanin) alapuolella olevilla on houkutus nostaa ”kansalais- palkan taso” samaksi kuin kes- kimääräinen tulotaso.

Tätä ongelmaa Friedman pohtii tilanteessa, jossa kukaan ei varmaan voinut kuvitella, et- tä bruttoveroasteet voisivat ola 20 sijaan jopa 60 prosenttia. Jos seuraa kotimaista kansalais- palkkakeskustelua, vaikuttaa ai- van selvätä, että kukaan kan- salaispalkkaa ajavista ei ole ai- dosti kiinnostunut tulonsiirto- järjestelmien byrokratian pur-

kamisen kustannussäästöistä vaan pelkäänsä tulonsiirrois- ta. Ilmanko niin moni puolue keskittyy vain uusien verojen suunnitteluun ja vanhojen kiris- tämiseen. Poliitikkojen puheita kuunnellessa tulee mieleen An- tero Mertarannan tutuksi te- kemät säkeet: ”Veroja, ihanaa, ihanaa, veroja, lisää veroja, iha- naa...” Miten helppoa onkaan levittää kuvitelmaa, että rikastu- miseen ei tarvitse työtä ja pon- nisteluja vaan tarvitsee ainoas- taan äänestää itselleen lisää ra- haan jonkun toisen taskusta!

Kirjassa on paljon asiaa kil- pailusta ja kilpailun puuttees- ta (monopoleista). Friedmanin linja on tässä suhteessa harvi- naisen johdonmukainen. Ei ole vaikea kuvitella, että jos hän nyt valitsisi esimerkkejä vahingolli- sista monopoli-ilmiöistä, hän varmaan oudoksuisi suomalai- sen kaupan markkinarakennet- ta. Tuskin hän ymmärtäisi mo- nopoliooikeuksia, joita on annet- tu juristeille, apteekkeille, lääkä- reille ja ammattiliitoille. Suo- messa ”vapaalla kilpailulla” on

ollut hyvin vähän ystäviä. Va- semmisto on suhtautunut pe- rinteen nuivasti kilpailuun, ja poliittinen oikeisto on usein ollut erilaisten etujärjestöjen ja lobbareiden ”vankeina”. Ko- ko sotien jälkeisen ajan yhteis- kuntaa on hallinnut kolmikan- ta, joka on koostunut kolmes- ta monopolista, AY-liikkeestä, työnantajista ja valtiosta. Toki ne edustavat jollain tavoin kan- salaisia, mutta on selvää, että joidenkin väestöryhmien osal- ta edustus on enemmänkin ku- vitteellista.

Friedman on yhäkin hyvin kontroverssi tiedemies. Kriiti- koita löytyy varmaan monin verroin enemmän kuin ymmär- täjiä. Masentavan usein kritiik- ki on epä-älyllistä leimaamis- ta. Tähän tarkoitukseen kel- paavat kaikki ”äärioikeistolai- nen”, ”natsi-” ja ”Chile” -kor- tit. Se on sääli, koska Friedman on monen asian suhteen ollut paljon enemmän oikeassa kuin niin monet tiedemiehiksi tekey- tyneet omatekoiset messiaat.

Viisikko ja Nokian menestys

MATTI VIRTANEN

Vuonna 1963 radiosta kuu- lui kummia. Jorma Olli- lan, 13-vuotiaan pohjalaispo- jan mieleen tarttui The Beat- les -nimisen yhtyeen tuore hitti ”Eight Days a Week”, jota poika hoilasi mielessään, vaikkei sano- ja paljon vielä ymmärtänytkään. Neljä vuotta myöhemmin Ol- lila löysi itsensä Walesista, kan- sainvälisestä Atlantic Colleges- ta. Syksyllä 1969 Ollila pala-

si Suomeen opiskelemaan Tek- nillisessä korkeakoulussa, tapa- si tulevan vaimonsa Liisan, oli 1970-luvulla SYL:n puheen- johtajana, alkoi opiskella myös kansantaloustiedettä – ja löysi 1977 itsensä ja perheensä taas Englannista, London School of Economicsista (LSE).

Elokuussa 1978 Ollila täytti 28 vuotta ja kädessä oli LSE:n lähettämä kirje, joka takasi

Jorma Ollila & Harri Saukkomaa
Mahdoton menestys
Kasvun paikkana Nokia
Otava, 2013

hänelle mahdollisuuden päästä kansantaloustieteen tohtoriksi ja luoda kansainvälinen aka- teeminen ura. Samoihin ai- koihin Ollila oli tavannut lou- naalla miehiä Citibankista, jo-